

Estetisk-filosofiska fakulteten

Lennart Karlsson

Aristoteles och cyberspace

Kunskaper, färdigheter och insikter i hypertextens
föränderliga värld

Aristotle and cyberspace

Knowledge, skills and insights in the transformable world of
the hypertext

Idéhistoria
C-uppsats

Datum/Termin: 2011-02-04
Handledare: Conny Mithander
Examinator: Adrian Velicu

Abstract

The purpose of this thesis is to deepen the understanding of our contemporary description of digital literacy using the perspective on knowledge from the *Nicomachean Ethics* by Aristotle. I have chosen to deal with the problem using a hermeneutic approach. The method of inquiry is based on close reading of the selected literature. The selection itself has been made after a strategic selection regarding perspective on knowledge and digital literacy.

It appears in the thesis that there are substantial differences but also similarities between our contemporary description of digital literacy from *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning* and the perspective on knowledge from the *Nicomachean Ethics* by Aristotle.

Still, the result has been possible to use for the purpose of the thesis since the problem has an answer and a deepened impression of the understandings of digital literacy.

Keywords: digital literacy, knowledge, hermeneutic, Nicomachean, ethics, Aristotle

Innehållsförteckning

Kapitel 1: Inledning	1
En undran	2
Mitt syfte	3
Mitt problem	4
Studiens problemformulering	4
Preciserande frågeställningar	5
Begreppsdefinitioner	5
Studiens avgränsningar	6
Disposition	6
Kapitel 2: Aktuell forskning och litteratur	7
Teori och praktik i ett aristoteliskt perspektiv	7
Vis, klok och bildad – om människans kunskaper	8
Mediet kontra informationen	9
Informationskompetens	10
Ett läroboksperspektiv på Aristoteles kunskapssyn	11
Kapitel 3: Teori och metod	12
Hermeneutiken	12
En språklig handlingsdimension	13
Words are also deeds	13
Metodvalet	14
Urvalet	15
Proceduren	15
Kapitel 4: Resultat och diskussion	17
Aristoteles intention	17
Aristoteles kunskapssyn	18
Kunskapen och dygden	18
Det mänskliga tänkandets två principer	19
Fem själstillstånd som definierar kunskap	19
Kunskapsdisciplinerna	21
Aristoteles förhållande till EU:s beskrivning	22
EU:s kunskaper	22
EU:s färdigheter	23
EU:s attityder	24
Teori kontra praktik	24
Aristoteles om digital kompetens	25
Referenser	26

1 Inledning

I mediernas osorterade värld finns det inga gränser mellan det trovärdiga och partsintresset, insikten och fördomen, den saliga upplysningen och reklamen, det snyltande medlidandet och inlevelsen. Både barnet och den vuxne måste skaffa sig redskap att hävda och utveckla sin egen välgrundade mening mitt i mångfaldens kaos. Hur detta skall ske är en av de stora kunskapsfrågorna, kanske den största.¹

Sven-Eric Liedmans ord kan ses som det grundläggande elementet i min undran över hur vi skall och kan definiera samt förklara de redskap och egenskaper som behövs för att individen skall kunna utveckla en egen välgrundad mening för att därefter också kunna hävda dess riktighet. Med tanke på den informationsmängd som ständigt flödar över oss i dagens mediasamhälle kan jag inte annat än att hålla med Liedman, detta är kanske den största av våra nuvarande frågor rörande kunskap. Uttrycket ”mediernas osorterade värld” som Liedman använder sig av blir i det här fallet en aning otydligt. Vad är egentligen media, på vilket sätt är dess värld osorterad och hur kan den då sorteras?

Den första delen av min fråga här ovan, ”vad är egentligen media”, är egentligen ett definitionsproblem. I begreppet kan jag, liksom filosofen och sociologen Marshall McLuhan², innefatta allt som kan ses som en förlängning av människan vilket då skulle leda till att inte bara boken som jag läser är media utan också ljuset som gör att jag kan läsa i boken samt den glödlampa som ger mig ljuset.³ Jag vill dock definiera begreppet i en långt smalare tappning. Media kan då bli kanaler för förmedling av information.⁴ Men här måste jag ställa mig frågan om vad som är vad. Om kanalen är mediet då kan budskapet inte vara media vilket McLuhan uppenbarligen menar.⁵

Ett exempel på det här kan vara det mänskliga talet, vilket jag egentligen ser som det första mediaparadigmet. Talet är i och för sig inte ett objekt men det skulle kunna kallas för en teknik. Det bär med sig ett budskap i formen av ord uttalade på ett visst språk. Orden, alltså budskapet, är ju den information som förmedlas med hjälp av talet, mediet, och kan därmed inte vara mediet i sig. Nu kan ju talet ses som en förlängning av människan men det är inte det jag utgår från, utan mitt utgångsläget är att talet representerar förmedlingen.

---

1 Liedman, Sven-Eric. (2001). *Ett oändligt äventyr – Om människans kunskap*. Stockholm: Albert Bonniers förlag. s. 76.

2 Marshall McLuhan. (1911-1980). En av medlemmarna i The Toronto School of Communication Theory. Har myntat uttrycket ”media is the message”.

3 McLuhan, Marshall. (2001). *Media*. Stockholm: Bokförlaget Tranan. s. 11. Förord professor Peter Dahlgren.

4 Nationalencyklopedin (2010-11-11 16.30). *Media*. [www-dokument] URL <http://0-www.ne.se.biblos.kau.se/lang/media/253556>

5 McLuhan, Marshall. (2001). s. 18-19.

En undran

Angående den andra delen av min fråga kom det från Europaparlamentet och Europeiska unionens råd den 18 december 2006 en rekommendation angående nyckelkompetenser för livslångt lärande.⁶ I rekommendationens bilaga framgår att en av de åtta nyckelkompetenserna namnges som digital kompetens, vilken i rekommendationen definieras som säker och kritisk användning av informationssamhällets teknik för kommunikationsändamål i arbetslivet och privatlivet. Den bygger då på färdighet i att använda datorer för att hämta fram, bedöma, lagra, producera, redovisa och utbyta information.⁷ En parentes här borde vara frågan om att bedöma, eller som Liedman säger, sortera informationen. Är detta en färdighet som är kopplad till förmåga att handskas med datorn som tekniskt hjälpmedel eller är den egentligen kopplad till individens förmåga att kritiskt tolka och värdera den genom det tekniska hjälpmedlet upphittade och insamlade informationen? Datorn som tekniskt hjälpmedel är då istället ett verktyg som individen behöver lära sig att nyttja för att uppnå kontroll över den sorterade informationen och därigenom vinna kunskap att grunda sin mening i.⁸

Av EU:s rekommendation kan utläsas att digital kompetens är uppbyggd av för kompetensen viktiga och väsentliga kunskaper, färdigheter och attityder.

Digital kompetens innebär säker och kritisk användning av informationssamhällets teknik i arbetslivet, på fritiden och för kommunikationsändamål. Den underbyggs av grundläggande IKT-färdigheter, dvs. användning av datorer för att hämta fram, bedöma, lagra, producera, redovisa och utbyta information samt för att kommunicera och delta i samarbetsnätverk via Internet.⁹

Min bedömning, vilket också är utgångsläget för denna studie och min undran, är att vi här kopplar ihop ett flertal diversifierade kunskaps- och kompetensområden till ett och samma utan att ta hänsyn till de skilda kunskapsformerna, dess ursprung och sammansättning. Ett annat område som inte beaktas fullt ut är de individuella och de sociala handlingarna som individen utför samt de sociala aktiviteterna som individen deltar i vid nyttjandet av sin digitala kompetens. Ett tredje område, som egentligen är orsaken till den väg jag valt att gå med min studie, är att EU:s rekommendation mycket väl kan ses som en norm för hur en ”god” och ”duglig” EU-medborgare skall vara. Nu menar jag inte att EU:s rekommendation är felaktig, jag undrar bara om den inte kan fördjupas och förtydligas med hjälp av Aristoteles perspektiv på kunskap i förhållande till dygd och duglighet.

---

6 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00) *Europaparlamentet och Rådets rekommendationer*. [www-dokument] URL <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:sv:PDF>

7 Ibid. s. L 394/15.

8 Liedman, Sven-Eric. (2001). s. 43.

9 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/15.

Mitt syfte

Enligt lagen om etikprövning, som 2008 fick en förändrad definition av vad som är att se som forskning underlagd kravet på etikprövning, definieras numera forskning som allt

[...] vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete för att inhämta ny kunskap och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund, dock inte sådant arbete som utförs inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå.¹⁰

Detta leder ju till att min ansats, som är ett utbildningsarbete på c-nivå, inte är forskning. För att kunna ge en syftesbeskrivning och även hålla en forskningsetisk diskussionen på den nivå jag önskar kommer jag ändå att se min planerade forskningsuppgift för c-uppsatsen som en professionell grundforskningsansats, enligt den distinktion som Alver och Öyen gör mellan grund- och uppdragsforskning.¹¹ Målet med grundforskning är då att nå kunskap i sig, att nå fram till bättre kunskap om och förståelse för de objekt som forskaren väljer att studera. Det är just här som syftet med studien finns, att via ett nytt om än antikt perspektiv belysa ett aktuellt problem för att därigenom vidga och fördjupa vår förståelse av problemområdet.

Syftet med studien är därmed att sätta dagens kunskapsbegrepp i ett idéhistoriskt perspektiv, för att fördjupa vår förståelse av den digitala kompetensen som kollektiv norm, individuell och samhällelig dygd samt individuellt mål i dagens informationssamhälle. En sådan djupare förståelse kan förhoppningsvis leda till att digital kompetens som individuell färdighet kan integreras i och bli en mer viktig aspekt i samhällets bildningsideal.

För det här ändamålet har jag valt att utgå från Aristoteles kunskapssyn, då först och främst som den framgår i *Den nikomachiska etiken*.¹² Att valet föll på just det verket har att göra med att Aristoteles här, till skillnad från *Metafysiken* och *Politiken*, beskriver sina kunskapsformer och kunskapsområden utifrån sin syn på dygden. I det här ligger kanske ett något personligt syfte eftersom jag vill ta chansen att fördjupa mig i Aristoteles tankar, men jag har också en idé om att hans perspektiv på kunskap fördelat över tre områden, episteme, fronesis och techne, kan belysa mitt problem om dessa ställs i relation till dygd och duglighet.

Det här för mig in på vad jag valt att kalla ett Skinnerskt missgrepp.

The task of the historian of ideas is to study and interpret a canon of classic texts. The value of writing this kind of history stems from the fact that the classic texts in moral, political, religious and other such modes of thought contain a 'dateless wisdom' in the form of 'universal ideas'. As a result, we can hope to learn and benefit directly from investigating these 'timeless elements', since they possess a perennial relevance.[...] These are the assumptions I wish to question, criticise and if possible discredit in what follows.¹³

10 Notisums lagbok (2009-08-26 14:40) *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. [www-dokument] <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/20030460.HTM> 2§

11 Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1998) *Etik och praktik i forskarens vardag*. Lund: Studentlitteratur. s.42

12 Aristoteles. (2004). *Den nikomachiska etiken*. Göteborg: Daidalos.

13 Skinner, Quentin. (2002). *Visions of Politics, Volume 1 : Regarding Method*. New York: Cambridge

Det jag menar med ordet missgrepp handlar om den kritik av perennialismen som enligt Skinner har genomsyrat och komplicerat idéhistorisk forskning. Detta blir för mig ett underliggande och än mer egoistiskt syfte med studien, att problematisera denna punkt i Quentin Skinners metodologiska teori. Genom att utgå från Aristoteles kunskapsperspektiv som en tidlös källa till visdom i form av universella idéer begår jag i den här studien ett misstag av den typ som Skinner kritiserar. Om det är så att Aristoteles tidlösa visdom i form av universella idéer har något att säga om dagens kunskapsproblematik kan de äga perennuell relevans och därmed kritiseras Skinners kritik.

Mitt problem

Studien fokuserar med andra ord ett aktuellt problemområde, den redan förändrade synen på kunskap, kompetens och information som är resultatet av Internets och hypertextens intrång i kunskapens objektiva och statiska marknad. Enligt Liedman har förändringen ännu inte slagit igenom inom det svenska utbildningssystemet, snarare går det den andra vägen.

Vi ser också ett allt ytligare kunskapsbegrepp framför oss. Kunskap är det som kan mätas och exakt betygsättas. Med kunskapens hjälp ska eleverna leda raka vägen från skola ut i yrkesliv.¹⁴

Tanken är att belysa kunskapsbegreppet mer på djupet, om det överhuvudtaget finns ett djupt sådant, utifrån ett idéhistoriskt perspektiv som kan ta hänsyn till individ, samhälle och den mediala utvecklingen i sig. Genom det hoppas jag nå fram till en djupare beskrivning av digital kompetens än det ytliga kunskapsbegrepp som vi enligt Liedman ser framför oss.

Studiens problemformulering

Det här leder till en mycket bred och omfattande problemformulering, nämligen följande:

- Kan Aristoteles kunskapssyn användas för att formulera en vidgad och fördjupad bild av digital kompetens, och i så fall, hur kan digital kompetens beskrivas och formuleras betraktat i och ur ett aristoteliskt kunskapsperspektiv?

Den inledande delen av min problemformulering kan ju kanske komma att besvaras av ett rakt nej, men jag är övertygad om att Aristoteles kunskapssyn kommer att ge ett nytt perspektiv på frågan och därmed ge oss möjlighet att formulera digital kompetens på ett nytt sätt.

University Press. s. 75.

14 Liedman, Sven-Eric. (2010-11-18 15:20). *Framtidens kunskap är ingen snabbköpsvara* i Lärarnas Nyheter. [www-dokument] URL <http://lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2010/11/11/framtidens-kunskap-ar-ingen-snabbkopsvara>

Preciserande frågeställningar

För att kunna belysa problemet som det är formulerat här kommer jag att behöva besvara ett antal preciserande frågeställningar. Den första och mest grundläggande behandlar Aristoteles kunskapssyn. Den blir kort och gott:

- Hur ser Aristoteles kunskapssyn ut?

Utifrån den kunskapssyn vi kan tillskriva Aristoteles får jag sedan möjligheten att jämföra den med den beskrivning som EU framställt i *Europaparlamentet och rådets rekommendationer*.¹⁵ Frågorna blir här de följande:

- Hur förhåller sig Aristoteles indelning av kunskapsområdena episteme, fronesis och techne till EU:s kunskaper, färdigheter och attityder?
- Hur påverkar Aristoteles distinktion mellan teori och praktik den bild av kompetensen som EU framställer?

Min förhoppning är att mina svar på dessa frågor leder till en fördjupad beskrivning av digital kompetens.

Begreppsdefinitioner

Kärnbegreppet i min problemformulering och i mina frågeställningar bedömer jag vara kompetens. Nationalencyklopedin definierar begreppet kompetens med en direkt översättning från latin som överensstämmelse eller vara ägnad och räcka till. Kompetens innebär att man är formellt behörig, har rätt utbildning, erfarenhet eller kunnighet för en viss befattning.¹⁶

Begreppet informationskompetens är i denna studie definierat till en samling av individuella färdigheter såsom erfarenhet, kunnighet och förmåga att för ett eget och ämnesspecifikt informationsbehovs skull nyttja alla tillgängliga kanaler och funktioner till att finna relevant information men också kunna värdera och tolka det som hittats så att det blir användbart inom den aktuella kontexten. En generell definition blir därmed förmågan att söka, samla, värdera och kritiskt tolka relevant information samt att kunna använda denna information på rätt sätt i det sammanhang och den miljö man för tillfället är verksam inom.

Digital kompetens definieras utifrån den beskrivning av begreppets innehåll som hämtats från *Europaparlamentet och rådets rekommendationer*. Digitalt kompetent är den som på ett säkert och kritiskt sätt kan använda informationssamhällets teknik i sitt arbetsliv, på sin fritid och för sin kommunikation. Den digitala kompetensen underbyggs av grundläggande IKT-färdigheter och kunskaper i användning av datorer för informationshantering och kommunikation.

---

15 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

16 Nationalencyklopedin. (2010-05-23 19.20). *Kompetens* • Lång. [www-dokument] URL <http://0-www.ne.se.biblos.kau.se:80/lang/kompetens/228410> samt [www-dokument] URL <http://0-www.ne.se.biblos.kau.se:80/lang/kompetens/228409>

Studiens avgränsningar

De viktigaste avgränsningarna jag gör i den här studien är egentligen begränsningar i fråga om materialet. Jag kommer därför att diskutera detta mer ingående i metodgenomgången samt i resultatredovisningen. Men det handlar å ena sidan om att jag för omfattningens skull valt att utgå från ett av Aristoteles verk, *Den nikomachiska etiken*.¹⁷ Innebörden av detta är då att Aristoteles kunskapssyn, som den framträder i den här studien, avgränsas till att behandla det perspektiv som finns i det nämnda verket. Jag inser att jag genom ett sådant avgränsande mer eller mindre förminskar och begränsar Aristoteles kunskapssyn till enbart vara riktat mot dygd och duglighet, vilket naturligtvis är helt fel, men det ger mig möjligheten att ur hans komplexa och sammansatta kunskapssyn extrahera den del av kunskapssynen som kan sägas vara en del av dygden.

Å den andra sidan gör jag motsvarande avgränsning också i studiens beskrivning av digital kompetens. Här kommer jag att utgå från den beskrivning som vi finner i *Europaparlamentet och rådets rekommendationer*.¹⁸

En annan viktig avgränsning som görs i studien har att göra med hur människan når kunskap, alltså själva lärandeprocessen. Jag utgår här från att människan är ett lärande djur och att det avsedda lärandet sker på ett eller annat sätt. Studien är med andra ord helt inriktad på hur kunskap och kompetens beskrivs och normeras i samhället.

Disposition

Rapporten i sin helhet består av fyra kapitel. Inledningen börjar med en bakgrundsbeskrivning av min undran. Därefter beskriver jag problemet mer ingående genom att ta upp syfte, problemformulering och preciserande frågeställningar. Här finns också de för studien viktiga begreppen definierade samt en presentation av mina problemavgränsningar. I kapitel två följer en översiktsbeskrivning av för min studie relevant forskning samt litteratur relaterat till mitt problemområde. Detta följs i kapitel tre av en presentation av teoretiska utgångspunkter och en beskrivning av studiens metodologiska tillvägagångssätt i form av en procedurbeskrivning samt analysredogörelse. Kapitel fyra är en resultatredovisning och samtidigt en fri diskussion kring detta resultat.

---

¹⁷ Aristoteles. (2004).

¹⁸ Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

2 Aktuell forskning och litteratur

I det här kapitlet kommer jag att kortfattat presentera aktuell litteratur och annat publicerat material som har relevans för min studies problemområde. I första hand kommer det att beröra Aristoteles kunskapsperspektiv i synnerhet men också kunskapssyn och -former i allmänhet.

Teori och praktik i ett aristoteliskt perspektiv

Tone Saugstad har i sin artikel om teori och praktik i formell undervisning sammanställt ett kunskapsperspektiv som hon menar bygger på ett antal konventioner.¹⁹ Hennes modell, som är en syntes av de två mest rådande synsätten inom nutida formell utbildning i Danmark, kan också sägas gälla för Sverige. Grundtanken i båda synsätten är att teori och praktik står i beroendeförhållande till varandra. Antingen så utgår praktiken från en vetenskaplig teoretisk grund eller så är praktiken en uttalad handlingsteori. De båda synsätten vilar också på några gemensamma antaganden. Det grundläggande antagandet är att teoretisk och praktisk kunskap är koherent, överförbart och jämförbart. Detta hänger ihop med en idé om att en given teori alltid är sammankopplad med en lika given praktik samtidigt som de är enkelt konverterbara till varandra. Teori kan alltså lätt överföras och bli praktik liksom vice versa. Det avslutande antagandet bygger på tanken om att praktik är regelbaserat och därmed möjligt att beskriva i generella termer.²⁰ Vi kan alltså se att det i våra moderna konventioner finns en stark koppling och ett samband mellan teori och praktik och det är just denna koppling som det aristoteliska perspektivet kan utmana trots den historiska distansen. Saugstad menar att det finns fem olika anledningar till att Aristoteles fortfarande kan vara aktuell.²¹

Först och främst har Aristoteles en bredare bild av vad som är kunskap än vad som är brukligt idag. Här utgår Saugstad från att vår nutida bild av kunskap influeras av den positivistiska traditionen vilket då ger att kunskap ses som generellt och förutfattat samt kan formuleras i skrift. Som motvikt här hittar vi de kunskaper som Aristoteles menar vara intuitiva, kroppsliga och/eller erfarenhetsbaserade. Kunskaper som vi idag faktiskt benämner Tacit knowledge, tyst kunskap, eftersom de inte formuleras och aktualiseras i skrift.

Den andra punkten är att Aristoteles helt avgränsar teoretisk kunskap från den praktiska. Som vi tidigare sett är vårt moderna synsätt beroende av att teori och praktik är sammanbundna. Aristoteles menar tvärtom, teori och praktik är åtskilda kvalitativt eftersom de innehåller helt skilda typer av kunskap.

---

19 Saugstad, Tone. (2002). *Educational Theory and Practice in an Aristotelian Perspective* i Scandinavian Journal of Educational Research vol.46. London: Carfax Publishing Company. s. 374-375.

20 Ibid. s. 376.

21 Ibid. s. 377-378.

Som tredje punkt kommer sedan Aristoteles sofistikerade beskrivning av praktiken och dess kunskapsinnehåll. Här visar Aristoteles att praktiken absolut inte är förutsägbar, utan varierad och fylld av perspektiv.

Punkt nummer fyra är att Aristoteles anser att kunskap är en mänsklig aktivitet, inte ett objekt eller en produkt. Kunskap är istället något som man är eller gör, mer som en kompetens.

Till sist fastslås det att Aristoteles menar att olika typer av kunskaper leder till olika typer av lärande. Saugstads artikel handlar i grunden om undervisning och lärande vilket är något som jag inte kommer att gå in på eftersom jag i den här studien utgår från att människan är ett lärande djur vilket förutsätter att lärande sker på ett eller annat sätt.

Vis, klok och bildad – om människans kunskaper

I en diskussion om människans kunskaper är det viktigt att först förtydliga och utreda vad vi menar med just människans kunskaper. Redan i förordet av sin bok *Ett oändligt äventyr – om människans kunskaper* ställer Liedman sin utgångsfråga om vad det egentligen är genom att fråga sig vilken kunskap det gäller. Hans svar är att det inte är information. Information är det material som människan använder för tillägna sig sin egen kunskap.²² Två saker framträder som extra viktiga i det här. För det första, att tillägna sig själv någonting, innebär ju att göra något till sitt eget. Att människan är ett lärande djur tar jag som sagt för givet, och hur lärandeprocessen egentligen går till hör till ett annat ämne så därför lämnar jag även det. Den andra punkten är det egna. För att det skall kunna vara kunskap måste det alltså vara bundet till individen. Det som ligger utanför individen är med andra ord information.

Men, vi tar istället vid där som Liedman avslutar sitt äventyr, i några kunskapsbeskrivningar.²³ Vad innebär det att vara vis, klok eller bildad? Dessa tre beskrivande termer handlar om en enskild individs egenskaper, men det finns en viss skillnad mellan dem. Vis och klok är mer kvalitativa karaktärsegenskaper medan bildad handlar om en individs uppfyllande av en för tiden gällande samhällsnorm, alltså en kvantitativ egenskap. Nu menar jag inte att kunskapen som individen tillägnar sig kan räknas i kvantiteter, utan i hur stor grad individen uppfyller de av samhället satta normerna. Liedman menar här att klokhets först som sist bevisas i att individen i den konkreta situationen kan välja ett gott handlingsalternativ. Inte gott i den mening att det skulle vara gott eller ont utan som en praktisk lösning på ett aktuellt problem.²⁴ Det här innebär att klok är den som kan analysera och bedöma givna situationer och därefter handlar på ett för situationen föredömligt sätt. Kort och gott, att visa omdöme.

---

22 Liedman, Sven-Eric. (2001). s. 5.

23 Ibid. Sjätte kapitlet – *Vis, klok och bildad*. s. 315-374.

24 Ibid. s. 328.

Visdom är ett begrepp som är betydligt svårare att definiera. Ett försök att beskriva detta är att sätta upp vishetens förhållande till objektiverat vetande.²⁵ Vis och vet kommer från samma rot språkligt sett – ordet se. Men den som vet och den som är vis vill se olika saker. Liedman använder här ett exempel på ämnet livet för att visa hur han menar. Det liv som det objektiva vetandet studerar är det biologiska livet medan visdomens liv är det upplevda livet i samsvar med ett objektivet vetande om livet.²⁶ Vishet blir därmed en kunskap som härrör från bildning och livserfarenhet utan att kunna definieras av sitt innehåll utan snarare utifrån hur individen kan syntetisera och använda sina egenskaper i konkreta situationer.

Till sist har vi då kommit till bildad. Var tid och varje samhälle har sin form av bildning som utgår från de kulturella spelreglerna som råder där och då. Jag väljer här att kalla dem för normer. Liedman menar att bildning inte kan begränsas till det vetande som anses vara av värde, alltså normerna, utan i begreppet måste vi införliva alla de färdigheter, insikter och erfarenheter som görs av individen.²⁷ En sådan införlivning gör att vi närmar oss Aristoteles förståelse av kunskap där kunskap är vad människan är eller gör.

Trots detta, bildad är den som i en formell mening uppfyller samhällets normer. I den här studien är bland annat de normer som avgränsar det vi kallar för informationskompetens men också digitala kompetens av intresse. Forskning och litteratur som berör dessa kompetenser skall vi titta lite närmare på nu.

Mediet kontra informationen

Det talade ordet var den första teknik varigenom människan sattes i stånd att släppa taget i sin omedelbara omgivning för att kunna gripa tag i den på ett nytt sätt. Ord innebär ett slags informationsapportering som med hög hastighet kan sträcka sig över miljöns hela erfarenhetsfält. Ord är komplicerade system av metaforer och symboler som överför erfarenhet i form av frambringade eller uppfattade sinnesdata.²⁸

Redan i min inledning tar jag upp en fråga om vad som egentligen kan definieras som media. Citat här ovan från McLuhan tar upp det talade ordet i förhållande till informationsflöde medan EU:s rekommendation ju innehåller formuleringar som elektroniska och interaktiva medier.²⁹ Eftersom Aristoteles knappast kan ha något att säga om just elektroniska medier måste media och information definieras på ett sätt som är kompatibelt med hans kunskapssyn. Det är av denna anledning jag har valt att definiera media som kanaler för förmedling av information.³⁰

---

25 Liedman, Sven-Eric. (2001). s. 320.

26 Ibid. s. 319-320.

27 Ibid. s. 359.

28 McLuhan, Marshall. (2001). s. 75-76.

29 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

30 Nationalencyklopedin (2010-11-11 16.30). *Media*. [www-dokument] URL <http://0-www.ne.se.biblos.kau.se/lang/media/253556>

För att förtydliga denna definition vill jag här ta upp och kritisera ett av de exempel som Marshall McLuhan använder sig av. Jag har redan nämnt det i min inledning, nämligen det elektriska ljuset. McLuhan menar att just det elektriska ljuset undgår att uppmärksammas som media eftersom det saknar innehåll, med andra ord mening. Hans exempel bygger på att man inte lägger märke till det elektriska ljuset förrän det används i en reklamskylt.³¹ Här tycker jag dock att han har fel. Reklamskylten innehåller ju sitt budskap även i dagsljus, det elektriska ljuset har ju bara en förstärkande effekt. Enligt min definition är det reklamskylten som är ett medium, inte ljuset.

Vad är då media och vad är information? Liedman menar ju att kunskap inte är information.³² Men kunskap är beroende av informationen och att denna information når individen. Det är här som mediet har sin funktion. Det här innebär att alla de tekniker, funktioner och fenomen som används för att förmedla information är att se som media, det som förmedlas är därmed att se som information och denna kan genom en lärandeprocess omvandlas till kunskap inom individen.

Informationskompetens

To be information literate, a person must be able to recognise when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information.³³

Ola Pilerot menar att denna definition av informationskompetens, formulerad av American Library Association (ALA) redan 1989, är den mest använda och spridda av alla. Definitionen kan ses som en utgångsmall för en mängd dokument som på ett standardiserat sätt beskriver önskvärda attribut hos informationskompetenta individer. I jämförelse med den skrivning som görs i Högskolelagen angående utbildning på grundnivå kan vi hitta gemensamma punkter, i egentlig mening de normer som kan sägas vara de kvantitativa värden som skall uppnås för att vara bildad.³⁴ Här får alltså studenten tjäna som ett exempel på en samhällsindivid. Denne student skall utveckla förmåga både i att söka information, här benämnt kunskap, men också utvärdera information genom att självständigt och kritiskt värdera dess vetenskapliga kvalitet.

Av Högskoleförordningen kan vi sedan utläsa att dessa förmågor och färdigheter är ett krav som generellt ställs på studenter i förhållande till kandidatexamen.³⁵ Studenten skall visa på förmåga och färdighet i att söka, samla, värdera och kritiskt tolka relevant information men

---

31 McLuhan, Marshall. (2001). s. 20.

32 Se vidare. s. 8.

33 Pilerot, Ola. (2006). *Information literacy – an overview*. I *Digital literacies for learning*. (Red.) Martin, A. & Madigan, D. London: Facet Publishing. s. 81

34 Högskolelag 1992:1434 (2010-03-03 09.20). *Högskolelagen*. [www-dokument] URL <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:1434> . 8§

35 Högskoleförordning 1993:100 (2010-03-03 10.20). *Bilaga 2 Examensordning*. [www-dokument] URL <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19930100.HTM> . Kap 4 Examina på grundnivå: Kandidatexamen.

också att effektivt och självständigt kunna använda sig av denna information i sitt lärande. En kandidatexamen ställer med andra ord krav på att studenten under sin utbildning påvisat de förmågor och färdigheter som ingår i kunskapsområdet informationskompetens. Återigen ser vi tydliga samhälleliga normer för vad som är bildat och inte. Vad innebär det då att vara informationskompetent? Pilerot anser följande och det får tjäna som en modell på denna studies definition av begreppet informationskompetens:³⁶

Att utveckla informationskompetens innebär att utveckla en diskursiv förståelse för den praktik man är verksam inom. Det betyder att vi kan betrakta informationskompetens som en förståelse för och förtrogenhet med hur information söks och används i ett bestämt socialt sammanhang.

Ett läroboksperspektiv på Aristoteles kunskapssyn

Som en avslutning vill jag här lägga fram ett läroboksperspektiv på Aristoteles kunskapssyn, hämtat från Gunnar Skirbekk och Nils Giljes *Filosofins historia* som kan sägas representera den uppfattning av Aristoteles jag hade med mig in i denna studie.³⁷ För att kunna förstå Aristoteles epistemologi behöver man också ha med sig hans ontologiska ställningstagande. Förenklat är denna att det som finns är de enskilda tingen, substanserna, och de är det enda som finns. Substanserna, som då kan betraktas som förnimbara fenomen, bär med sig och innehåller former och egenskaper som är allmänna och det är detta allmänna vi bör söka kunskap om. Processen att nå kunskap utgår alltså från att erfara enskilda ting med hjälp av sinnena för att sedan abstrahera det väsentliga och allmänna hos tinget. Det allmänna hos tinget kan sedan formuleras i en induktiv definition som ger oss kunskap om något som är oföränderligt. Från det läget kan vi genom deduktion nå logiskt giltiga slutsatser.³⁸

Även om Aristoteles hävdar att det är de enskilda tingen, substanserna, som har självständig existens (hans ontologi) så menar han alltså att den insikt vi bör sträva mot är insikter i väsentliga egenskaper av allmän natur (hans epistemologi).

Förutom att ha en indelning av kunskaperna som bygger på abstraktionsnivå delar Aristoteles också upp dem i olika kunskapsformer. Dessa är de teoretiska (episteme), praktiska (fronesis) och poietiska (techne) disciplinerna. Indelningen bygger egentligen på vad kunskapen i fråga har som mål. Inom de teoretiska disciplinerna är målet att inse sanningar om natur, matematik och metafysik. De praktiska är inriktade mot kloka handlingar utifrån tillägnad etisk kompetens medan de poietiska har som målsättning att skapa, antingen konst eller hantverk.³⁹ Vi ser alltså här en uppdelning i form inriktad mot mål, i disciplin riktad mot ämnesinnehåll och i abstraktionsnivå som blir en kvalitativ nivågradering av kunskapen.

---

36 Pilerot, Ola. (2010-03-03 11.50). *Om informationssökning, informationskompetens och lärande*. [www-dokument] URL http://www.lul.se/upload/11156/upsala_pilerot.pdf . s. 3

37 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). *Filosofins historia*. Göteborg: Daidalos.

38 Ibid. s. 104-105.

39 Ibid. s. 113-114.

3 Teori och metod

I detta kapitel har jag börjat med att beskriva mina teoretiska utgångspunkter för att därefter gå in på metodvalets och urvalets vad och varför samt avslutningsvis undersökningens hur. Under rubriken procedur visar jag hur studien som helhet utformats.

Jag har valt att utgå från hermeneutikens metodologiska och teoretiska perspektiv men också med Quentin Skinners utveckling av denna för att besvara de frågor som kommer ur min undran. Detta kapitel kommer inledningsvis att behandla de val som jag gjort utifrån Skinners perspektiv och hermeneutiken samt hur detta påverkat min studies teoretiska förutsättningar. Jag börjar dock i vad jag anser utgör basen, det hermeneutiska angreppssättet.

Hermeneutiken

Hermeneutik är en vetenskaplig teori och praktik som har som mål att försöka förstå meningar i språk och existens.⁴⁰ Grundläggande bygger detta på det vetenskapsteoretiska perspektiv om artskillnad mellan å ena sidan naturvetenskapen och den andra sidan humanvetenskapen som William Dilthey formulerade. En artskillnad som har att göra med förklaringar av natur men förståelse av själsliv.⁴¹ Det som enligt Dahlgren och Florén utgör startpunkten för och i ett hermeneutiskt angreppssätt är att tolkningen är viktig, då på bekostnad av faktainsamlingen. Det leder i sin tur till att vi får ett inifrånperspektiv där aktörerna kan ses som subjekt istället för objekt.⁴² Istället för att försöka beskriva, mäta och avgränsa det objekt som undersöks, till exempel en text och därigenom förklara det, har metoden avsikten att närma sig den intention som subjektet har med texten men också den mening som finns i budskapet.⁴³

Begreppet den hermeneutiska cirkeln används ofta för att illustrera perspektivets specifika sätt att bearbeta och tolka texter. Metoden har formulerats som grundläggande forskningsprincip av den tyske filosofen Friedrich Schleiermacher.⁴⁴ Det här brukar beskrivas genom liknelsen att gå i cirkel, därav begreppet den hermeneutiska cirkeln. Den intention och den mening som genomsyrar texten som helhet sätter sin prägel på delarna. Genom att gå från del till helhet och sedan tillbaka igen når man en fulländad tolkning av texten. Helheten är nu inte så enkel att det bara finns en helhet, i Schleiermachers fall finns det två, dels en språklig men också den psykologiska kontexten. Det är i denna kontext vi hittar författarens intentioner.⁴⁵ Vi fick

---

40 Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1995). *Fråga det förflutna - En introduktion till den moderna historieforskningen*. Lund: Studentlitteratur. s. 192

41 Sjöström, Ulla. (1994). *Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar*. I *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (Red.) Starrin, B. & Svensson, P-G. Studentlitteratur: Lund. s. 73

42 Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1995). s. 273

43 Sjöström, Ulla. (1994). s. 74

44 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 467.

45 Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1995). s. 274-275

sedan genom Dilthey en stor utökning av metodens användningsområden till att omfatta alla mänskliga handlingar och beteenden, inte bara texterna. Detta nås genom att metoden kopplas till historien och kontexten utifrån individens livssammanhang.

Genom att ta aktörens perspektiv och sätta oss in i hans sätt att betrakta sin omvärld, kan vi bygga upp en bild av de erfarenheter som styr hans handlingar, hans känslor liksom hans vilja.⁴⁶

En språklig handlingsdimension

Jag menar alltså att Skinners vetenskapliga teori och metod bygger på den hermeneutiska men att den i vissa fall skiljer sig från sin förebild. Detta framgår också i hans egen metodskrift.⁴⁷ Här jämför han sin egen metod med vad han kallar mer traditionell hermeneutik.

Det första steget som Skinner verkar ta för att kunna se objekten så som aktörerna ser dem är att försöka se till att det finns en stark och tydlig distinktion mellan två språkliga dimensioner.

My aspiration is not of course to enter into the thought-process of long-dead thinkers; it is simply to use the ordinary techniques of historical enquiry to grasp their concepts, to follow their distinctions, to appreciate their beliefs and, so far as possible, to see things their way.⁴⁸

De två är meningsdimensionen, till vilken den mer traditionella hermeneutiken huvudsakligen fokuserat sitt intresse, och handlingsdimensionen, som Skinner menar borde betonas betydligt mer.⁴⁹ Vägen dit är att använda sig av historieforskningens vanliga undersökningsmetoder i kombination med utvecklingar av Austin och Wittgensteins metodfilosofier.⁵⁰

Words are also deeds

Wittgensteins credo från verket *Filosofiska undersökningar* att ord också är handling kan som Skinner säger det summera hans metod.⁵¹ Med det här credot menar Wittgenstein att språket på ett inre sätt hänger samman med handlingar, vilket han betecknar med begreppet språkspel. Ett språkspel är enligt denna tanke konkreta språkliga brukssammanhang av olika slag där språk och handling ingår i en bestämd enhet.⁵² Man kan se två olika anledningar till Skinners intresse. Å den ena sidan menar han att filosofer verksamma inom samhällsvetenskap och humaniora vägrar att inse att deras syn på logiken påverkar deras metodologiska påståenden. Det andra är att det även hos historieforskare, liksom hos samhälls- och humanvetenskapliga forskare, verkar finnas en alltmer fördjupad tendens till att vägra att acceptera någon som helst påverkan av filosofiska synpunkter på deras verksamhetsområden.⁵³

---

46 Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1995). s. 275

47 Skinner, Quentin. (2002). s. 3.

48 Ibid. s. 3.

49 Ibid. s. 3.

50 Ibid. s. 103-107.

51 Ibid. s. 3.

52 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 697.

53 Skinner, Quentin. (2002). s. 140.

Det grundläggande elementet i det här credot är att meningen i ett ord, talat eller skrivet, är å ena sidan bunden till det som ordet symboliserar i sin egen enhet men också till det som talet eller skriften som helhet ger. Över detta läggs sedan en kontextuell och historisk förståelse av sammanhanget. Detta kan ses som den hermeneutiska grunden i teorin. Därefter tillkommer tanken om att ord också är handling. Vad menar talaren eller författaren med att göra det som görs? Denna fråga lyfter ytterligare en aspekt i uttolkningen av ett tal eller en skrift. Skinner tar här upp ett exempel om en polisman som talar om för en skridskoåkare att isen är tunn lite längre bort på dammen. Orden utdragna ur dess kontext gör att de förlorar sin meningsfullhet. Polismannen säger egentligen att skridskoåkaren inte skall åka därborta för då brister isen.⁵⁴ Den förståelsen finns inte i orden utan i orden och i den handling som orden utgör när de uttalas.

Metodvalet

Som jag redan varit inne på så innebär mitt utgångsläge i hermeneutiken och i den skinnerska teoribildningen att metoden kommer att kännetecknas av den hermeneutiska metoden med närläsning av utvalda skrifter. Dessutom leder den utvecklade modellen av Quines och Wittgensteins teorier som Skinner presenterar genom sitt begrepp handlingsdimension till att historieforskningens vanliga metoder bör användas. Då med inriktning mot att försöka förstå individ, samhälle och tidsanda även utanför den text som granskas.⁵⁵

I fråga om hermeneutiken menar Sjöström att den har tre distinkta kännetecken. Det första och viktigaste är studieobjektet, men även innebörd i de frågor som ställs och av arten av den kunskap som söks är viktiga. Vad det gäller studieobjektet så riktas intresset mot handlingar och företeelser sedda i sin rumsliga och tidsliga kontext. Frågorna som ställs riktas därmed mot de intentioner och till viss del de innebörder som kausalt kan förklara de unika handlingar och företeelser som texten i sig representerar och det är denna förståelse som är den kunskap som söks.⁵⁶

Angående den normala historieforskningen, som i den här studien har bedrivits genom det hantverksmässiga arbete som Skinner kritiserar, kan sammanfattas med orden faktainspirerat läsande.⁵⁷ Jag har för att få grepp om kontext, samhälle och individ helt enkelt läst faktaböcker, huvudsakligen *A History of World Societies*⁵⁸ av McKay, Hill, Buckler, Ebray och

---

54 Skinner, Quentin. (2002). s. 104-105.

55 Ibid. s. 4.

56 Sjöström, Ulla. (1994). s. 73

57 Skinner, Quentin. (2002). s. 8-26.

58 McKay, J.P., Hill, B.D., Buckler, J., Ebray, P.B. & Beck, R.B. (2007). *A History of World Societies*. (7:e uppl.). Boston: Houghton Mifflin Company. s. 84-120.

Beck men också *Människors undran*⁵⁹ av Ronny Ambjörnsson och den tidigare nämnda *Filosofins historia*. Denna mix av metoder tycks mig vara lämplig i min ansats att nå förståelse för hur Aristoteles ser på kunskapsfrågan, och hur hans syn ter sig i vårt digitala och mediala kunskaps- och informationssamhälle.

Urvalet

Förutom de redan nämnda historiska verken så har jag alltså valt att utgå från Aristoteles verk *Den nikomachiska etiken* och att förhålla mig enbart till detta. Anledningen till valet är egentligen sprungen ur två olika orsaker. Det första är en fråga om omfång, att läsa allt som Aristoteles skrivit skulle innebära allt för mycket arbete i det här sammanhanget och dessutom är det omöjligt. Och det är det som är den andra anledningen. Många av de texter som Aristoteles skrivit är förlorade av en eller annan anledning. Det här betyder att en komplett bild av hans tankar egentligen aldrig kan nås. Att jag valt just *Den nikomachiska etiken* är för att denna skrift behandlar individens roll i samhället samtidigt som den tar upp frågor om undervisning, lärande och kunskap. Innebörden av detta är som sagt att Aristoteles kunskapssyn, som den framträder i den här studien, avgränsas till att behandla det perspektiv som finns i det nämnda verket.

Proceduren

Det hermeneutiska forskningsarbetet kan sägas vara uppdelat i fyra steg och procedurens beskrivning kommer att följa dessa steg. Sjöström menar att grunden för att det vetenskapliga arbetet skall kännas meningsfullt ligger i att det utgår från en kreativ frågeställning i form av en undran. Det är också den inledande fasen av det hermeneutiska forskningsarbetet.⁶⁰ Den undran som ligger bakom mitt vetenskapliga ansats är, i varje fall som jag ser det, en kreativ problemformulering. Jag frågar om Aristoteles kunskapssyn kan användas för att formulera en vidgad och fördjupad bild av digital kompetens, och i så fall hur vår tids digitala kompetens kan beskrivas och formuleras betraktat utifrån Aristoteles perspektiv. Problemformuleringen består ju av två huvudsakliga problemställningar som båda kan sägas vara påverkade av Aristoteles mening och tankar men också av de intentioner han haft när hans text skrevs. Av detta följer att en djupgående och förstående analys av Aristoteles kunskapssyn är av stor vikt för att nå målet med att beskriva och fördjupa vår förståelse av digital kompetens.

Angående materialinsamlingen, vilket enligt Sjöström är det andra steget i undersökningen, så har jag redan tidigare diskuterat urvalet och de restriktioner som det innebar. Sjöström menar

---

59 Ambjörnsson, Ronny. (1997). *Människors undran. Europas Idéhistoria – Antiken*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur. s. 116-132.

60 Sjöström, Ulla. (1994) s. 78.

att det egentligen inte finns något fastlagt sätt att samla in sina data på, utan grundtanken är att man ska samla in ett så rikt material som möjligt för att på bästa sätt belysa problemet.⁶¹ Min urvalsmetod har ju delvis begränsat mina möjligheter här, men jag anser ändå att ett rikt och heltäckande underlag har samlats in och kunnat användas för analys och tolkning.

I och med att analysarbetet påbörjas kan man säga att det hermeneutiska arbetet inleds, och med det tar vi tredje steget i Sjöströms modell. Metoden innebär att man i tolkningsarbetet rör sig mellan materialets enheter och den helhet som materialet i sig själv representerar, med andra ord den hermeneutiska cirkeln. Analysen startar i en sökprocess där utsagor, handlingar och sekvenser i datamaterialet som rör den fråga man undersöker markeras och väljs ut. För att man sedan skall kunna placera tillbaka dem i sitt sammanhang är det viktigt att hålla ordning på var elementen hämtats från. Enligt Sjöström är det helt avgörande för tolkningen att kunna gå tillbaka till ursprunget och se efter i vilket sammanhang utsagan tillkom.⁶²

Den hermeneutiska riktningen har särskilt utvecklat den textanalytiska metoden. Syftet är inte att fastställa "tillförlitlighet", syftet är att tolka dokumentet. Hermeneutiken ser i princip dokumentet, även ett berättande, som en kvarleva.⁶³

Efter den inledande analysen som egentligen är en sönderdelning av materialet i brottstycken startar tolkningsarbetet. Begreppen i den utvalda satsen får då sin betydelse genom den sats som de är en del av, samtidigt som satsen får sin betydelse av de begrepp som ingår i satsen. Med andra ord kan vi säga att delarna ger helheten innebörd samtidigt som helheten tillför och ger delarna betydelse.⁶⁴ Det är också i det här skedet som Skinners handlingsdimension blir av intresse. Texten i sin helhet blir då en enhet i författarens totala kontext.

Det sista steget som Sjöström lyfter fram är resultatredovisningen och här menar hon att det är avgörande för studiens vetenskaplighet och kvalitet att alla slutsatser som dras har underlag i det givna materialet. När det gäller just resultatredovisning finns egentligen inga regler för hur den skall utformas inom hermeneutiken.⁶⁵ Jag har här valt att påvisa Aristoteles tankar genom att ta med utdrag från materialet i form av citat, som jag använder för att belysa och förklara hur tolkningen skett. Jag har också valt att redovisa och diskutera resultatet i ett och samma kapitel.

---

61 Sjöström, Ulla. (1994). s. 80.

62 Ibid. s. 81.

63 Dahlgren, S. & Florén, A. (1995). s. 194.

64 Sjöström, Ulla. (1994). s. 82.

65 Ibid. s. 84.

4 Resultat och diskussion

Denna resultatbeskrivning är en redovisning av det empiriska underlaget som framkommit i studien samtidigt som jag i anslutning till min redovisning valt att diskutera mitt resultat. Angående citaten som används i detta kapitel är de oavkortat hämtade från *Den nikomachiska etiken* och *Europaparlamentet och rådets rekommendationer*. Att jag använder citat i den omfattning som jag gör här i resultatredovisningen är för att jag vill ge läsaren en möjlighet att värdera de tolkningar som görs av Aristoteles intentioner, uttryck och tankar. Jag har för tydlighetens skull delat upp kapitlet i fyra delar där jag inleder med att redovisa mitt resultat och därmed min tolkning av Aristoteles intention med verket *Den nikomachiska etiken*. I de tre följande delarna så visar underlaget direkt till den av mina tre preciserade frågeställningar som är av intresse i just den delen.

Aristoteles intention

Aristoteles levnadsbana skulle grovt sett kunna delas upp i fyra perioder. Först hans barndom och uppväxt i Stageira under åren 384-367 fvt. följt av studietiden på Akademien hos Platon där han stannade mellan 367-347 fvt. Det är från denna period som hans filosofiska skrifter, de *exoteriska diskussionerna*, härstammar. Efter Platons död 347 fvt. lämnade han Aten för ett kringflackande liv. Fram till 334 fvt. var han verksam i Mindre Asien och Makedonien bland annat som lärare till Alexander. Från perioden härstammar många av hans större verk, till exempel *Metafysiken* och *Politiken*. I samband med Alexanders övertagande av den politiska makten kunde Aristoteles 334 fvt. återvända till Aten och med det inleds den sista av hans perioder, Lykeiontiden som varade fram 323 fvt. *Den nikomachiska etiken* hänförs vanligen till denna verksamhetsperiod, liksom kompletterande arbeten i *Metafysiken*, *Politiken* och *Retoriken*.⁶⁶

Att texten skrivits under just denna period gör att vi kan förutsätta att den skrivits med syftet att användas vid undervisningen i den skola som Aristoteles startade vid Lykeion, alltså kan den ses som föreläsningsunderlag som efterhand sammanstälts och ordnats.⁶⁷ Vissa passager i verkets inledande kapitel visar också till detta. Den form som texten skrivits i verkar vara mer naturligt som tal än skrift i sig som till exempel vi skall ”återuppta diskussionen” för att sedan ”lämna denna diskussion”.⁶⁸ Jag vill tolka dessa passager som att de skrivits som minnesstöd för de föreläsningar som Aristoteles höll, och därur följer hans grundläggande intention med texten som helhet.

---

66 Aristoteles. (2004). Inledning av Märten Ringbom. s. 8-10.

67 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 100.

68 Aristoteles. (2004). s. 23-24.

Aristoteles kunskapssyn

Hur ser Aristoteles kunskapssyn ut? Det vanligaste svaret på den frågan är sannolikt ett svar som är inriktat mot hans tre kunskapsdiscipliner, episteme, fronesis och techne. Dessa väljer jag att återkomma till i under presentationen av självstillanden nedan samt i det stycket som behandlar jämförelsen mellan Aristoteles och EU:s rekommendationer. Anledningen till detta är att hans discipliner egentligen är formulerade utifrån kunskapernas mål, inte kunskapens innehåll och form vilket är vad mitt intresse egentligen riktas mot.⁶⁹

Kunskapen och dygden

I fråga om kunnigheten är ju den som felar frivilligt att föredra [framom den som gör det av misstag], medan det i fråga om klokhet som dygd förhåller sig tvärtom. Det är sålunda klart att klokheten är en dygd och inte en konst.⁷⁰

Enligt Aristoteles kan man generellt säga att de bästa mänskliga förmågorna är knutna till själen, det unikt mänskliga förnuftet. Det allmänna målet med det mänskliga livet är att leva ett förnuftigt liv. Men ett förnuftigt liv är inte samma sak för alla levande människor utan för var och en är målet att förverkliga just sina egna förmågor i det samhälle man är verksam. Detta är för Aristoteles ”arete”, dygd.⁷¹

[...] så består också människans förträfflighet i den hållning, som gör henne till en god människa och ser till att hon fullgör sin speciella uppgift väl.⁷²

Det goda för människan är ju, enligt Aristoteles, ”eudaimonia”, lyckan. För att nå lycka krävs att människan förverkligar sina av naturen potentiella förmågor inom gemenskapen och finner sin givna plats i samhället, med andra ord blir dygdig.⁷³

Vår uppfattning harmonierar med deras, som anser att lyckan är identisk med dugligheten eller utgör en form av duglighet eller förtjänstfullhet. Till duglighet hör nämligen också den verksamhet som grundar sig på den.⁷⁴

Som jag tolkar Aristoteles innebär det att innehavet av den för sin befattning behövliga kunskapen och behörigheten då är arete eftersom det leder till att människan kan fullgöra sin speciella uppgift förtjänstfullt och väl. Jag har ju i den här studien definierat kompetens som att vara ägnad för och räcka till vilket då innebär att man är behörig, har rätt utbildning, erfarenhet eller kunnighet för en viss befattning. Min uppfattning är att Aristoteles här gör detsamma. Hans beskrivning av det förnuftiga livet i kombination med dygden är en normativ beskrivning av den goda människans kunskapsbehov, egenskaper och möjligheter.

---

69 Se också s. 9.

70 Aristoteles. (2004). s. 165.

71 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 114.

72 Aristoteles. (2004). s. 57.

73 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 117.

74 Aristoteles. (2004). s. 36.

Det mänskliga tänkandets två principer

Människans förmåga att tänka jämförs och likställs med den uppdelning av själens rationella och irrationella sida som Aristoteles gör.⁷⁵ Å ena sidan har vi det teoretiska tänkandet, å den andra det praktiska. Båda har samma mål, att nå sanningen om det goda, men de har olika utgångslägen eftersom det goda bedöms utifrån sant och falskt respektive begäret.⁷⁶

De båda tänkande delarna har alltså sanningen till uppgift. De tillstånd genom vilka vardera bäst når sanningen, utgör deras respektive förtjänster.⁷⁷

Min tolkning av detta är att Aristoteles här spelar med två sanningsideal och låter tänkandet riktas mot dessa. Det teoretiska tänkandet har det universella, eviga och oföränderliga som spelfält medan det praktiska tänkandet utgår från individens verksamhet och behandlar de önskningsar som föregår individens handlingsbeslut. Sanningen inom det praktiska tänkandet skulle därmed kunna ses som relativa sanningar, men det är inte dit Aristoteles vill. Vad som är gott och sant för en läkare är en sak, gott och sant för en skeppsbyggare är en annan.

Eftersom det finns många slags handlingar och många former av kunnighet och vetande, så kommer det också att finnas en mängd olika mål.⁷⁸

Fem själstillstånd som definierar kunskap

Aristoteles menar att det finns fem hållningar som gör att själen, med andra ord individen, kan nå kunskap genom att bejaka eller förneka sanningen i föreliggande information.⁷⁹ De fem är vetandet, kunnigheten, klokheten, insikten och visdomen.

Vetandet är den grundläggande hållningen eftersom det vi vet inte kan förhålla sig på något annat sätt. I förhållande till tänkandets principer kan vi se att vetskap är ett kunskapstillstånd som härleds från och av det teoretiska tänkandet.

Det är nämligen då man på ett visst sätt är övertygad om ett sakförhållande och känner anledningarna till det, som man vet någonting.⁸⁰

Aristoteles har med andra ord ett grundkrav på vetandet och det är det bevismässiga tillståndet som utgör grunden. Kunskapen bygger här på att individen är övertygad om ett sakförhållande samtidigt som orsakerna till detta sakförhållande är kända för individen och det är först då som vetandet uppstår. Alltså får vi vetskap om det eviga, inte det föränderliga.

Med kunnighet går vi in på Aristoteles andra princip för tänkandet, det praktiska. Kunnigheten visar sig alltså i tänkandet, inte i handlingen eller utförandet. I förhållande till klokhet kan vi säga att kunnighet är en partiell sådan, alltså inriktad på ett enstaka ämne.

---

75 Aristoteles. (2004). s. 45-48.

76 Ibid. s. 159.

77 Ibid. s. 161.

78 Ibid. s. 20

79 Ibid. s. 161.

80 Ibid. s. 162.

All kunnighet har att göra med uppkomst och går ut på framställning och tänkande hur något skall uppkomma, som har en möjlighet att antingen finnas till eller inte finnas till och vars upphov är beroende av producenten och inte av produkten själv. Kunnighet gäller alltså inte sådana ting som är eller blir till av nödvändighet eller i enlighet med naturen, ty sådana ting innesluter sitt eget upphov i sig själva.⁸¹

Klokheden kan därmed ses som en övergripande form av kunnighet som innefattar allt som är av godo för människan.

Klokheden måste alltså vara en disposition att handla i förening med ett sant resonemang och gälla det mänskligt goda.⁸²

Innan jag går in på de två sista tillstånden vill jag gå in på Aristoteles kunskapsdiscipliner. Då vetenskap har att göra med teoretiska tänkandet, alltså episteme, har kunnighet och klokhed att göra med fronesis och techne. Men hur uppkommer då de kunskaper som människan har?

I fråga om vetandet är Aristoteles helt klar över att detta lärs och att dess objekt är möjligt att tillägna sig.⁸³ För kunnigheten och klokheden krävs erfarenhet, i det ena fallet av verksamhet och i det andra av det goda mänskliga livet som helhet. Det första steget i kunskapsprocessen är att vi människor erfar tingen med hjälp av våra sinnen, därefter sker en abstrahering från det enskilda och unika till det allmängiltiga från vilken vi då kan formulera en definition vilket innebär att vi rört oss mot en högre nivå via tänkandet.⁸⁴

Denna tanke gör också att vi kan läsa in en annan förståelse av Aristoteles tankar och intentioner med texten. Detta är kritik av majevtiken, vi ser här att inget är medfött eller följer med själen för att sedan förlösas. Istället behövs ett grundläggande tillstånd som gör att människan kan nå vetande och kunnighet, nämligen insikt i och om de förhållanden som råder.

Då ju vetande innebär ett omdöme om universella och nödvändigt betingade företeelser, och då alla slutsatser och kunskaper har vissa utgångspunkter (ty vetandet följer ett resonemang), kan utgångspunkten för det man vet varken vara föremål för vetande eller för kunnighet eller klokhed. Ty å ena sidan kan det som är vetbart också bevisas och å andra sidan sysslar kunnighet och klokhed med sådant som kan vara annorlunda.⁸⁵

Med insikt verkar Aristoteles mena en förnuftsmässig egenskap hos människan som så att säga föregår vetandet och/eller kunnigheten. Då vetandet inte kan byggas av att vi redan vet eller kunnigheten genom att vi redan kan så måste insikten vara det grundläggande tillståndet.

Av grundprinciperna inses åter en del genom induktion, andra genom förnimmelse, andra igen genom ett slags vanebildning och andra slutligen på något annat sätt.⁸⁶

---

81 Aristoteles. (2004). s. 163.

82 Ibid. s. 165.

83 Ibid. s. 162.

84 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 104-105.

85 Aristoteles. (2004). s. 165-166.

86 Ibid. s. 34.

Som sista punkt på Aristoteles lista kommer då visdomen som kombinerar insikt och vetande.

Följaktligen måste visdomen då vara en kombination av insikt och vetande i form av en huvudvetenskap om de högsta tingen. Det är nämligen onaturligt att tänka sig, att samhällskonsterna eller klokheden är den bästa kunskapen, ifall inte människan är det bästa i världen. Ty om nu det hälsosamma och det goda är olika för människor och fiskar, medan det vita och det raka är detsamma, är väl alla ense om att det visa är oföränderligt, men att det kloka varierar från fall till fall.⁸⁷

Visdomen representerar därmed toppen av Aristoteles kunskapshierarki men kan också sägas vara beroende av dess underbyggnad. Människan når inte visdom utan att skaffa sig insikter i och vetande om rådande förhållanden genom tänkande, utbildning, sina sinnen, erfarenhet och vana samt induktion.

Kunskapsdisciplinerna

Som vi redan sett opererar Aristoteles med två olika principer för tänkandet, det teoretiska och det praktiska. Målet med tänkandet var ju att nå sanningen som då bedöms utifrån det goda och det är det godas grundförutsättningar som gör att vi har en skillnad. Det är också utifrån denna skillnad vi har uppdelningen av hans kunskapsdiscipliner episteme, fronesis och techne. Episteme svarar ju mot det teoretiska tänkandet och därmed vetandet samt visdomen vilket då innebär att det goda är universell och evig sanning medan fronesis och techne representeras av det praktiska tänkandet och därmed den relativa och enskilda sanningen.⁸⁸

Vad som tidigare sagts bekräftas av det faktum, att unga män kan tillägna sig geometri, matematik och annan visdom, medan det förefaller som en klok yngling inte stod att finna. Orsaken härtill är att klokheden befattar sig med enskildheter, vilka blir bekanta genom en erfarenhet som ynglingen saknar.⁸⁹

Tänkandets principer svarar alltså mot de kunskapsformer som är möjliga att uppnå, och det är här vi finner Aristoteles avgränsning av den teoretiska kunskapen från den praktiska som Saugstad utpekar som betydelsefull.⁹⁰ Att han skiljer på fronesis och techne förklaras av att

Då nu framställning och handling är skilda saker, måste kunnigheten befatta sig med framställningen och inte handlandet.⁹¹

Techne omfattar med andra ord konsten att producera något medan fronesis svarar mot den praktiska visdomen, en form av social klokhed vilket leder oss tillbaka till kunskap som dygd. Med denna samlade bild av Aristoteles syn på kunskap går vi nu över till mina preciserade frågeställningar och vi börjar med frågan om förhållandet mellan kunskapsdisciplinerna och EU:s kunskapsbeskrivningar.

---

87 Aristoteles. (2004). s. 167.

88 Ibid. s. 64-65. Aristoteles skriver här om att motsatsernas relativitet ter sig olika beroende på perspektivet.

89 Ibid. s. 170.

90 Se s. 7.

91 Aristoteles. (2004). s. 163.

Aristoteles förhållande till EU:s beskrivning

Hur förhåller sig egentligen Aristoteles indelning av kunskapsdisciplinerna episteme, fronesis och techne till EU:s kunskaper, färdigheter och attityder? Digital kompetens beskrivs ju av EU som sammansatt av, enligt mig, ett antal differentierade och olikartade kunskapsområden som inte tar hänsyn till de ingående kunskapernas åtskilda tillstånd, innehåll och form. Detta problem skall jag nu försöka belysa och förklara med hjälp av det aristoteliska perspektivet på kunskap som jag presenterat i föregående stycke.⁹² EU:s beskrivning av digital kompetens är utformad i tre stycken som var och ett är inriktat mot en av deras tre kunskapsområden. Jag kommer att börja med den del som beskriver kunskaper för att sedan behandla färdigheter innan jag avslutar med attityder.

EU:s kunskaper

Digital kompetens kräver goda kunskaper om hur informationssamhällets teknik fungerar och om den roll tekniken spelar och de möjligheter den ger i vardagslivet, både hemma och på arbetet. Här ingår centrala datortillämpningar som ordbehandling, kalkylprogram, databaser, lagring och hantering av information samt kunskaper om de möjligheter och eventuella risker som skapas genom användningen av Internet och kommunikation via elektroniska medier (e-post, nätverksverktyg) för arbete, rekreation, informationsdelning och samarbetsnätverk, lärande och forskning. Man bör också känna till hur informationssamhällets teknik kan stödja kreativitet och innovation samt vara medveten om frågor som rör den tillgängliga informationens validitet och tillförlitlighet och de juridiska och etiska principer som interaktiv användning av informationssamhällets teknik innefattar.⁹³

Redan den första meningen i ovanstående citat gör att vi får ge oss i kast med vår moderna bild av teori och praktik som sammanbundna och enkelt konverterbara.⁹⁴ Denna punkt återkommer jag till under min avslutande frågeställning. Vi behöver också se över vilka kunskaper som skulle kunna bedömas som universella enligt den modell som Aristoteles använder för sitt epistemebegrepp. Han räknade ju in tre olika ämnen i de teoretiska disciplinerna, nämligen fysiken, matematiken och metafysiken. Med fysik skall vi inte förstå vår moderna naturvetenskapliga fysik, utan mer en form av naturfilosofi där målet var att förstå grundläggande drag i naturen.⁹⁵ Naturen tolkar jag här som människans verklighet, inte bara som naturen i sig, och det ger mig möjligheten att i hans fysikbegrepp även räkna in tekniken och med det teknikens funktioner.

Digital kompetens kräver goda kunskaper om hur informationssamhällets teknik fungerar [...] Här ingår centrala datortillämpningar som ordbehandling, kalkylprogram, databaser, lagring och hantering av information [...]

De två satserna här ovan representerar episteme och vetande och är därmed en grundläggande

---

92 Se s. 18-21.

93 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

94 Saugstad, Tone. (2002). s. 376.

95 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 113.

del av en teoretisk universell kunskap. Om man dessutom tittar på stigande abstraktionsnivåer inom episteme hittar vi även krav på visdom.

[...] den roll tekniken spelar och de möjligheter den ger i vardagslivet, både hemma och på arbetet. [...] vara medveten om frågor som rör den tillgängliga informationens validitet och tillförlitlighet [...]

Vad det gäller techne, alltså de frambringande kunskaperna, innefattas inte bara konst utan också hantverk och tekniska skapelser.

[...] Här ingår centrala datortillämpningar som ordbehandling, kalkylprogram, databaser, lagring och hantering av information [...] hur informationssamhällets teknik kan stödja kreativitet och innovation [...]

Slutligen fronesis, vilket i Aristoteles mening innefattar partiell kunnighet och en form av övergripande praktisk klokhet. Jag har ju i den här studien definierat informationskompetens som en samling av individuella färdigheter såsom erfarenhet, kunnighet och förmåga att för ett eget och ämnesspecifikt informationsbehovs skull nyttja alla tillgängliga kanaler och funktioner till att finna relevant information men också att kunna värdera och tolka det som hittats så att det blir användbart inom den aktuella kontexten.⁹⁶ En digital kompetens är med andra ord att se som en del i en mer komplett och allomfattande informationskompetens. I fråga om EU:s kunskaper hittar vi främst den partiella kunnigheten.

[...] om den roll tekniken spelar och de möjligheter den ger i vardagslivet, både hemma och på arbetet. [...] kunskaper om de möjligheter och eventuella risker som skapas genom användningen av Internet och kommunikation via elektroniska medier (e-post, nätverksverktyg) för arbete, rekreation, informationsdelning och samarbetsnätverk, lärande och forskning.[...]

Men vi kan också se prov på formuleringar som visar till en övergripande praktisk klokhet.

[...] vara medveten om frågor som rör den tillgängliga informationens validitet och tillförlitlighet [...] de juridiska och etiska principer som interaktiv användning av informationssamhällets teknik innefattar.

EU:s färdigheter

De färdigheter som behövs är förmågan att söka fram, samla in och bearbeta information och använda den på ett kritiskt och systematiskt sätt och att kunna bedöma dess relevans och skilja mellan den fysiska och virtuella verkligheten, samtidigt som man är medveten om de samband som finns mellan dem. Man bör ha de färdigheter som behövs för att producera, redovisa och förstå komplex information och förmågan att skaffa sig tillgång till, söka fram och använda Internetbaserade tjänster. Man bör också kunna använda informationssamhällets teknik som stöd för kritiskt tänkande, kreativitet och innovation.⁹⁷

När vi kommer in på färdigheter hittar vi en beskrivning som är mer koherent med Aristoteles distinktioner av fronesis. Beskrivning riktas främst mot en partiell kunnighet i fråga om media och information.⁹⁸

---

96 Se s. 5.

97 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

98 Se definition av informationskompetens s. 5 samt s. 10-11 och stycket Mediet kontra informationen. s. 9-10.

[...] förmågan att söka fram, samla in och bearbeta information och använda den på ett kritiskt och systematiskt sätt [...] ha de färdigheter som behövs för att producera, redovisa och förstå komplex information och förmågan att skaffa sig tillgång till, söka fram och använda Internetbaserade tjänster. [...]

Vi kan dessutom se klara likheter med en övergripande klokhet i form av förmåga att bedöma relevans, se samband, kritiskt tänkande och kreativitet.

[...] använda den på ett kritiskt och systematiskt sätt och att kunna bedöma dess relevans och skilja mellan den fysiska och virtuella verkligheten, samtidigt som man är medveten om de samband som finns mellan dem. [...] Man bör också kunna använda informationssamhällets teknik som stöd för kritiskt tänkande, kreativitet och innovation.

EU:s attityder

Användningen av informationssamhällets teknik kräver en kritisk och reflekterande attityd när det gäller information och ansvarsfull användning av interaktiva medier. Ett intresse för att engagera sig i olika grupper och nätverk för kulturella, sociala eller yrkesrelaterade ändamål stöder också den här kompetensen.⁹⁹

I fråga om attityder ser vi att vi främst ligger kvar i fronesis. En kritisk och reflekterande attityd vad det gäller information och interaktiva medier kan ju sägas vara förankrade i en partiell kunnighet men också i en övergripande klokhet.

Även den sista punkten, att inneha ett intresse för att engagera sig socialt och kulturellt kan sägas vara del av en praktisk klokhet som också stöder individens möjligheter att förverkliga sina bästa mänskliga förmågor. Människan i kollektivet, ”zoon politikon”, är ju ett grundkrav för arete.¹⁰⁰

Med det här som utgångsläge kan vi se att EU:s beskrivningar omfattar alla tre av Aristoteles kunskapsdiscipliner med huvudvikten förlagd i fronesis. Vi ser också att hans självständighet för olika kunskaper finns representerade med undantag för insikter. Som jag tolkat Aristoteles innebär detta inget problem eftersom insikten är ett grundläggande tillstånd ur vilket vetande och kunnighet ”växer” fram. Vad som är ett problem är att EU:s beskrivningar bygger på en sammanbunden syn på teori och praktik vilket fokuseras i nästa stycke.

Teori kontra praktik

Hur påverkar Aristoteles distinktion mellan teori och praktik den bild av kompetensen som EU framställer i sin definition av digital kompetens?

Digital kompetens innebär säker och kritisk användning av informationssamhällets teknik i arbetslivet, på fritiden och för kommunikationsändamål. Den underbyggs av grundläggande IKT-färdigheter, dvs. användning av datorer för att hämta fram, bedöma, lagra, producera, redovisa och utbyta information samt för att kommunicera och delta i samarbetsnätverk via Internet.¹⁰¹

99 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/16.

100 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 113-115.

101 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/15.

Om vi utgår enbart från EU:s definition här ovan och analyserar den efter de samma principer som jag använt mig av i föregående frågeställning finner vi att definitionen är helt och hållet inriktad mot fronesis, eftersom målet med digital kompetens enligt denna är kloka handlingar. Episteme och techne lyser med sin frånvaro. Att vi inte kan finna några syftningar till teori innebär inte att de inte finns, det visade sig ju när vi analyserade EU:s beskrivning av digital kompetens.¹⁰² Med kompetens menar vi ju att individen som innehar den kompetens vi avser är formellt behörig, har rätt utbildning, erfarenhet eller kunnighet för den befattning som kompetensen är en nödvändig beståndsdel i.¹⁰³

Det som saknas här lyfts fram när vi använder oss av Aristoteles distinktion av teori kontra praktik. Det teoretiska tänkandet har ju som sagt målsättningen att inse sanningar i form av vetande medan det praktiska tänkandet riktas mot sanningar i form av kloka handlingar eller att frambringa något.¹⁰⁴

Aristoteles om digital kompetens

Kan Aristoteles kunskapssyn användas för att formulera en vidgad och fördjupad bild av digital kompetens, och i så fall, hur kan digital kompetens beskrivas och formuleras betraktat i och ur ett aristoteliskt kunskapsperspektiv? Ett tvivlande och mycket osäkert ja var det svar jag hade på den inledande frågan i problemet som jag valt att undersöka innan jag började min undersökning. Tvivlet och osäkerheten har efterhand bytts till tveklös klarhet. Aristoteles kunskapssyn både vidgar, belyser och fördjupar vår moderna uppfattning av digital kompetens som den beskrivs i *Europaparlamentet och rådets rekommendationer*.¹⁰⁵ Problemet innehåller ju också en följdfråga och det är den jag har fokuserat i de stycken som behandlat mina preciserande frågeställningar.

För Aristoteles skulle digital kompetens beskrivas av och ingå i fronesis eftersom målet med kompetensen är att inse sanningar i form av kloka handlingar. Med utgångspunkt i zoon politikon och arete finner vi att digital kompetens är en del av den specifika mänskliga livsprincipen, förnuftet. Kompetensen är också en beskrivning av ett delmål i förverkligandet av människans bästa förmågor.¹⁰⁶ Rekommendationerna kan därmed ses som samhällliga normer för vilka kunskaper en EU-medborgare bör inneha för att vara en värdig medborgare.

Till dugligheten hör nämligen också den verksamhet som grundar sig på den.¹⁰⁷

---

102 Se s. 22-23.

103 Se s. 5.

104 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 113-114.

105 Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00). s. L 394/15-16.

106 Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). s. 115.

107 Aristoteles. (2004). s. 36.

Referenser

Primärlitteratur:

Aristoteles. (2004). *Den nikomachiska etiken*. Göteborg: Daidalos.

Europeiska unionens officiella tidning. (2010-09-23 14.00) *Europaparlamentet och Rådets rekommendationer*. [www-dokument] URL <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:sv:PDF>

Sekundärlitteratur:

Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1998) *Etik och praktik i forskarens vardag*. Lund: Studentlitteratur.

Ambjörnsson, Ronny. (1997). *Människors undran. Europas Idéhistoria – Antiken*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur.

Centrala etikprövningsnämnden (2009-12-18 08:10) *Ansökan om etikprövning*. [www-dok] URL http://www.epn.se/media/2070/ansökningsblanketten_webb_2009.doc.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1995). *Fråga det förflutna - En introduktion till den moderna historieforskningen*. Lund: Studentlitteratur.

Högskoleförordning 1993:100 (2010-03-03 10.20). *Bilaga 2 Examensordning*. [www-dok] URL <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/19930100.HTM> .

Högskolelag 1992:1434 (2010-03-03 09.20). *Högskolelagen*. [www-dokument] URL <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:1434> .

Liedman, Sven-Eric. (2001). *Ett oändligt äventyr – Om människans kunskap*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Liedman, Sven-Eric. (2010-11-18 15:20). *Framtidens kunskap är ingen snabbköpsvara i Lärarnas Nyheter*. [www-dokument] URL <http://lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2010/11/11/framtidens-kunskap-ar-ingen-snabbkopsvara>

McKay, J.P., Hill, B.D., Buckler, J., Ebray, P.B. & Beck, R.B. (2007). *A History of World Societies*. (7:e uppl.). Boston: Houghton Mifflin Company.

McLuhan, Marshall. (2001). *Media*. Stockholm: Bokförlaget Tranan.

Nationalencyklopedin (2010-11-11 16.30). *Media*. [www-dokument] URL <http://0-www.ne.se/biblos.kau.se/lang/media/253556>

Notisums lagbok (2009-08-26 14:40) *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. [www-dokument] URL <http://www.notisum.se/rnp/SLS/LAG/20030460.HTM> 2§

Pilerot, Ola. (2006). *Information literacy – an overview*. I *Digital literacies for learning*. (Red.) Martin, A. & Madigan, D. London: Facet Publishing.

Saugstad, Tone. (2002). *Educational Theory and Practice in an Aristotelian Perspective* i *Scandinavian Journal of Educational Research* vol.46. London: Carfax Publishing Company.

Sjöström, Ulla. (1994). *Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar*. I *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (Red.) Starrin, B. & Svensson, P-G. Studentlitteratur: Lund.

Skinner, Quentin. (2002). *Visions of Politics, Volume 1 : Regarding Method*. New York: Cambridge University Press.

Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils. (1993). *Filosofins historia*. Göteborg: Daidalos.